

Seminář č. 1 (21.10.2005) – Srečko Kosovel

Stručný návod k přípravě

I, Při četbě poezie (platí to i do budoucna) si vždy všimněte těchto věcí:

1. tematiky básní
2. typických motivů
3. básnickovy metaforiky
4. použitých figur a tropů
5. vnitřní a vnější stavby básní
6. lyrického subjektu a jeho vztahu k světu

Pro ty, kteří již pozapomněli na některé literárněvědné termíny, připomínám:

figury – prostředky básnického stylu, které spočívají v umělém seskupování slov nebo vět, při němž se nemění slovní význam (na rozdíl od tropů), takových figur známe celou řadu. Mezi zvukové, které využívají opakování hlásek, slabik a slov na hranicích veršů, větných úseků a souvětí, patří např. paronomázie (užití slov odvozených od téhož základu: *Vždy dopuštění slepě padne, slepecky táhnem slepou hrou...* – Vl. Holan), anafora (opakování téhož slova nebo skupiny slov na počátku dvou nebo i více po sobě následujících veršů: *noc soví s černým srdcem tmy/ noc rodičí mě stále znova/ noc lamantina nespící/ noc kdy tichu strani slova* – Fr. Halas) a epifora (opakování stejných slov na koncích veršů), k syntaktickým, jež zvláště používají spojovacích výrazů a vazeb, řadíme asyndeton (spojení větných členů nebo vět bez spojky), polysyndeton (opakování téže spojky u všech členů: *lidé a zvířata a věci*), gradaci (rostoucí pádnost, účinnost slov, slovních spojení: *kvas prudký jiným v duši pad' / a roste, bují, kypí v hrudi...* – K. Toman), antitezi (přirovnání protikladem: *kůň vyjíždí, on nevyjíždí, on větrem letí*) aj. Figura však může spočívat i v přehozeném slovosledu (inverze) nebo ve vypuštění hlásky, slova i části věty (elipsa).

tropy – básnické prostředky, které užívají slov v přeneseném významu, patří sem metafora (přenesení slova na představu, která se původní představě v něčem podobá: *kohoutek u pušky, moře lidí*) a jí blízká personifikace, dále metonymie (přenesení pojmenování jednoho předmětu nebo jevu na jiný na základě jejich věcné souvislosti: *a město čeká úzkost ve zdech svých* – J. Seifert; město = všichni obyvatelé města), alegorie (nepřímé, obrazné vyjádření něčeho), symbol, hyperbola (nadsázka: *těžký dech bratři nám do tváři šlehá/ rozžhaven tisíci slunci...* – Ot. Březina), oxymorón (zdánlivě nelogické spojení dvou slov: *zbytěné harfy tón, ztrhané struny zvuk, zaslého věku děj, umřelé hvězdy svit* – K. H. Mácha), eufemismus (ztlumené, zmírněné vyjádření něčeho: *až bude růst nade mnou tráva* – P. Bezruč), ironie (druh výsměchu, jehož princip spočívá v užití jistého slova nebo výroku v opačném smyslu), sarkasmus (vystupňovaná ironie: *Nepřítel se pokusil zákeřně střílet na naše letadla, pokojně svrhující pumy na jeho města.* – K. Čapek) aj.

lyrický subjekt – nazývaný též lyrické já, je subjekt vnitřního mluvčího v básni (lyrickém díle); není to tedy autor díla, nedá se s ním ztotožnit, ovšem míra odstupů lyrického subjektu od skutečného subjektu autora bývá různá; někdy je lyrický subjekt vytvářen přímo jako mluvčí autora, jindy se naopak může stylizovat tak, že vůbec neodpovídá skutečným autorova života

II, Doporučuji se soustředit zejména na básně, které najdete v souboru Srečko Kosovel – *Izbrane pesmi*, který je také mezi studijními materiály předmětu, případně ještě na další konstruktivistické básně ze sbírky *Integrali*, které ve výše uvedeném souboru nejsou zahrnuty pro svoji grafickou náročnost, ale najdete je mj. v českých antologiích z Kosovelova díla.

III, V Kosovelově poezii můžeme rozlišit básně impresionistické (se symbolistními prvky), expresionistické a konstruktivistické. Zkuste ke každému typu najít alespoň tři reprezentativní příklady a objasněte nejvýraznější rozdíly.

IV, Kosovel ve svém zápisníku uvedl: *Moderní básník ničí formu, aby dospěl k živému, bezprostřednímu životu.* Ve kterých básních se nejvíce projevuje Kosovelova destrukce tradiční básnické formy?

V, Srečko Kosovel bývá označován za nejvýraznějšího „lyrika smrti“ ve slovinské literatuře, najděte důvody k tomuto tvrzení. Na více příkladech také ukažte básnickovy rozdílné pohledy na smrt.

VI, Ze kterých básní vyčtete Kosovelův pocit osamělosti nabývající mrazivých, často až katastrofických rozměrů?

VII, V českém prostředí bývá Kosovel někdy přirovnáván k Jiřímu Wolkerovi. Osvěžte si základní znalosti ze střední školy a zkuste najít některé společné rysy obou básnických legend. Shledáváte v některé Kosovelově básni vzdálonou příbuznost se slavným Wolkerovým Epitafem:

*Zde leží Jiří Wolker, básník, jež miloval svět
a pro spravedlnost jeho šel se bít.
Dřív než moh srdce k boji vytasit,
zemřel, mlád dvacet čtyři let.*

VIII, Na Kosovelovu poezii měl nesmírný vliv kraj, kde se narodil a kde žil. Najděte na mapě, kde se nacházejí obce Sežana a Tomaj. Doložte na několika ukázkách jak básník vnímal přírodu a vůbec atmosféru svého kraje.

IX, V impresionistických básních byl Kosovel blízký Josipu Murnovi, jehož poezii rád četl. Jaký duševní stav, nálada je v těchto verších vyjádřen?

X, Najdete v Kosovelově básních také milostné motivy? Příkládá některému pólu lásky (duchovnímu či tělesnému) větší význam?

XI, V expresionistické lyrice se často setkáváme mj. s přesunem lyrického subjektu z jednotného čísla do množného. Objevíte něco podobného i u Kosovela?

XII, Co Kosovel a bůh, respektive motiv zápasu s bohem?

XIII, Zkuste se zamyslet o významu básně Ekstaza smrti a podobně Kons. 5.

XIV, Vyhledejte v Kosovelově básních sociální motivy a vyjádření vzdoru, vzpoury, odporu proti soudobému společenskému řádu.

XV, Kosovel užil také velmi účinného prostředku, kterým docílil vysokého stupně afektivnosti. Jedná se o tzv. afektivní infinitiv. Najdete jej v některé básni?

XVI, Bude dobré, když si knižní výběry z Kosovelova díla nebo soubor veršů, který jsem přidal do studijních materiálů, přinesete s sebou na hodinu, ať máte odkud čerpat ukázky, které budou sloužit jako argumenty k vašim tvrzením. Pokud si někdo dá tu práci a úryvky si vypíše, nemusí nic jiného nosit.

XVII, Kdo se z jakýchkoliv objektivních i neobjektivních důvodů nebude moci zúčastnit semináře, zpracuje vlastní pohled na Kosovelovu poezii písemně v rozsahu minimálně 2 normostrany vlastního textu. Termín pro odevzdání je 4.11.2005.

Nerušenou četbu přeje

Michal Przybylski
pyby@mail.muni.cz